

Hollandia

BOROS LÁSZLÓ – KORMÁNY GYULA

A földrajz tudomány, azon iskolai tantárgyak egyike, amelyet nem lehet csak tankönyvből megtanulni, megtanítani. Közvetlen személyes élményre, ismeretszerzésre van szüksége annak, aki tanulja, s főleg ha tanítja. Igaz az a mondás, tanulj, hogy taníthass! Mivel a földrajz szakos főiskolai oktatók és hallgatók szervezett intézményi keretből történő külföldi utaztatási lehetőségei rendkívül szerények, az előzőekben elmondottak szellemében önköltséges tanulmányutat szerveztünk Hollandiába 1992. november végén. A rövid tanulmányút során az ország természeti-, társadalmi-, gazdasági földrajzával ismerkedtünk abban a reményben, hogy az ott szerzett tapasztalatokat, ismereteket, élményeket jól tudjuk hasznosítani munkánk során.

Utunk Hollandiába mikrobusszal Ausztrián, Németországon át, visszafelé pedig Belgiumon, Luxemburgon, majd ismét Németországon, Ausztrián keresztül vezetett. Ez a kétszeri harminchatórás út is sok érdekes és hasznos megfigyelésre, tapasztalatgyűjtésre nyújtott lehetőséget.

A tanulmányút késő őszi időpontja nem volt előnyös. A kora délutáni sötétedés, a gyakori esőzések, a 10-15 °C-os hőmérséklet, az élénk szél nemcsak korlátozták szabadban való tartózkodásunkat, hanem néhány tervbevetett útrészlet megvalósítását is megakadályozták (pl. Leeuwarden, Groningen). Mindezek ellenére rengeteg élménnyel, tanulságos megfigyelésekkel térhettünk haza, amelyekből csak a legjellemzőbbeket kívánjuk itt kiemelni, s ezzel is szeretnénk hozzájárulni Hollandia földrajzi adottságainak sokoldalúbb megismertetéséhez.

Hollandia kicsiny, alig több mint 33,7 ezer km² kiterjedésű, de nagy népességszámú (14,5 millió) és nagy népsűrűségű (375 fő/km²) ország. Felmerül a kérdés, milyen földrajzi tényezők teszik lehetővé ilyen sűrű népesség számára az európai értelemben is magas életszínvonalat? Sokan és gyakran ezt a kedvező földrajzi fekvésével szokták magyarázni. Ez azonban csak az igazságnak egyik fele, mert a természeti feltételek nem egyértelműen, s nem minden téren kedvezőek. Az elért gazdasági, társadalmi sikerek másik fontos forrása a holland nép szorgalma, kitartó munkája, puritán életmódja.

Hollandia területének túlnyomó része tengeri, folyami és glaciális üledékekből felépített tökéletes síkság, melynek mintegy negyede a tenger szintjénél 1-6 m-rel alacsonyabban fekvő *mélyföld*. Hegységei nincsenek. *Legmagasabb pontja* az ország déli részében, a Limburg tartományban emelkedő krétakorszaki mészkővel fedett *Vaalsberg* is csupán 322 m magas szelíd rög. Ebből következik, hogy ásványi nyersanyagokban szegény.

A Holland-alföld három, morfológiaiilag eltérő tájra osztható: 1. a parti dűnék, 2. a marsch, 3. a geest területe.

A 100 évenként átlagosan 20 cm-t süllyedő marschföldet a tenger állandó ostromával szemben a 2-5 km széles és helyenként 50 m magasságot is elérő dűnevonalt védte és védi, de nem mindig sikerrel. Az Északi-tengeren tomboló *vihardagályok* a történelem során sok gondot és szenvedést okoztak a holland népnek. Az utóbbi ezer évben a partok felé tartó dagályhullámok, amelyeket a viharos szél is erősít sokszor, sok helyen törték át a természetes védőgátakat, a dűnéket, s mintegy 9 ezer km² területet öntöttek el, hódítottak el a szárazföldtől. Számos megrázó katasztrófát jegyeztek fel. Így pl. 1421-ben a Rajna egyik mellékágán betörő vihardagály 71 falut és 100 ezer embert pusztított el. 1574-ben 400 ezren lelték halálukat a betörő tengervízben. 1953. február elsejének éj-

szakáján az ún. „Ignác-napi vihardagály” 62 helyen szakította át a védőgátakat, s 60 ezer embert tett hajléktalanná, 1795-ben pedig sokan életüket veszítették a természeti csapás során. A mai *IJsel-tó* a rómaiak idején még kisebb kiterjedésű tó volt, s csak a X-XIII. század idején dúló vihardagályok alakították tengeröbllé, amelyet *Zuiderzee*-nek neveztek el. A mélyföld lakói állandó veszélynek voltak kitéve, ezért már évszázadokkal ezelőtt felvették a küzdelmet a tenger támadásával szemben. Megpróbálták a tenger által elrabolt területeket visszahódítani. Ezért már a XVII-XVIII. században szélmalom sokaságát építették fel, s ezek segítségével visszaszivattyúzták a vizet az elöntött területekről. A múlt század közepére sikerült kiszárítani a mintegy 18 ezer hektár területű *Haarlemipolder*t. Századunkban pedig elkészítették a világ legnagyobb vállalkozásai közé tartozó *Zuiderzee programot* és a *Delta-tervet*, ezeket sikeresen meg is valósították. 1927-1932 között 32,5 km hosszú és 7,5 méterrel az átlagos vízszint fölé emelkedő gáttal elzárták a Zuiderzee öblöt, létrehozva ezáltal az IJsel-tavat. 1937-1942 között az Észak-keleti-, 1950-1957 között a Keleti-, 1959-1977-es években a *Markerwaard polder* területét szártították ki, nyerték vissza a tengertől, tették ismét előbb termővé, majd lakhatóvá. A tudományos- és tudományos ismeretterjesztő írásokban, tankönyvekben, elsősorban *Balogh Béla András* által leírt gigászi vállalkozások egy részét módunk volt a valóságban is megismerni. Nem kevés tanulsággal járó élményt nyújtott több polderen áthaladva látni a fiatal sarjadó erdőket, a dúsfűvű legelőket, az azon legelésző állatokat, a szépen gondozott szántóföldeket, a takaros új településeket. Az IJsel-tavat átszelő új töltésúton pedig fel tudtuk mérni a vállalkozás nagyságát, a végzett munka precizségét, célszerűségét.

Az 1953-as katasztrófa a Rajna-delta vidékére irányította a figyelmet. A holland kormány hatalmas védelmi rendszer kiépítését határozta el 1953-ban, amelyet 25 év alatt meg is valósított. A *Delta-terv* keretében zárógátakat, zsilipeket, védőtöltéseket és autópályákat építettek. A hatalmas építkezésekkel megakadályozták a dagályok alkalmával a víz betódulását a folyóágakba, megvédték a városokat és a termőföldeket az elöntéstől, ugyanakkor biztosították Rotterdam és a belgiumi Antwerpen kikötőjének hajózási biztonságát.

Az alacsony fekvésű, vizenyős talajú marschföldnél néhány méterrel magasabbra emelkedik a zömében homokkal és más üledékekkel fedett, helyenként vizenyős foltokkal tarkított, csatornákkal szabdalts *geest*-vidék. Bár a népsűrűsége kisebb, mint a marschföldé, „csupán” 150-200 fő/km²; gazdasági jelentősége mégis fontos. Területén intenzív szántóföldi gazdálkodás és állattartás folyik.

Éghajlata

Hollandia éghajlatát az enyhe tél, hűvös csapadékos nyár jellemzi. Az ország kis kiterjedése és egyöntetű síksági felszíne miatt lényeges éghajlati különbségek nincsenek.

Tekintve, hogy egész éven át a tenger felől szállított óceáni légtömegek sajátosságai érvényesülnek, a hőmérséklet évi menete viszonylag csekély ingadozásával tűnik ki. (1. táblázat)

Az évi középhőmérséklet 9,2 °C. Ettől az ország legtávolabbi területei között sincs 0,5 °C-nál nagyobb eltérés.

A tél egyetlen hónapjának középhőmérséklete sem süllyed 0 °C alá, vagyis 3-4 °C-kal magasabb, mint Magyarországon. A nyár viszont szokatlanul hűvös és csapadékos. A legmelegebb hónap átlagos hőmérséklete sehol sem éri el a 20 °C-ot, többnyire 16-17 °C között ingadozik, kb. 5-6 °C-kal elmarad a magyarországi értékektől. Különösen hűvös a tengerpart, ahol az állandó erős szél miatt is gyakran csípősnek, kellemetlennek érezzük a levegőt.

A csapadék a tenger felől fújó szelek miatt bőséges, évi átlagban 700-800 mm között változik. (1. sz. táblázat). A legtöbb csapadékot az ország északkeleti része, a legkevesebbet a délkeleti területek kapják. A csapadék évi eloszlása meglehetősen egyenletes, ennek ellenére azért felismerhető a nyár végi – őszi csapadékmaximum és a tavaszi mi-

1. táblázat

Középhőmérséklet, °C														
Állomás	J	F	M	Á	M	J	J	A	Sz	O	N	D	Év	I
Eelde	0,9	1,3	3,9	7,6	11,6	14,7	16,5	16,4	13,8	9,4	5,4	2,4	8,7	15,6
De Helder	2,5	2,4	4,4	7,6	11,3	14,5	16,7		15,2	11,2	7,2	4,3	9,5	14,7
De Bilt	1,7	2,0	5,0	8,5	12,4	15,5	17,0	16,8	14,3	10,0	5,9	3,0	9,3	15,3
Beek	1,6	1,9	5,3	8,6	12,5	15,6	17,2		14,4	9,8	5,8	2,8	9,4	15,6

Átlagos csapadékösszeg, mm														
Állomás	J	F	M	Á	M	J	J	A	Sz	O	N	D	Év	
Eelde	67	49	41	48	53	56	91	87	73	74	73	65	776	
De Helder	65	46	39	40	38	37	64	71	75	90	83	65	714	
De Bilt	68	52	45	49	52	58	77	88	71	72	70	63	765	
Beek	63	49	44	54	51	67	70	75	64	52	59	53	701	

Relatív nedvesség, %														
Állomás	J	F	M	Á	M	J	J	A	Sz	O	N	D	Év	
De Bilt	89	87	82	78	77	78	81	81	82	87	88	90	83	

Felhőzet, %														
Állomás	J	F	M	Á	M	J	J	A	Sz	O	N	D	Év	
Eelde	95	93	86	83	79	79	86	83	80	85	96	98	86	
De Helder	90	88	80	78	74	73	80	78	79	83	95	93	83	
De Bilt	90	88	79	79	75	75	81	79	76	80	93	93	83	
Beek	90	90	80	81	79	79	81	80	78	83	95	94	84	

Napfénytartam, óra														
Állomás	J	F	M	Á	M	J	J	A	Sz	O	N	D	Év	
Eelde	47	64		158	209	208	187	179	139	94	46	38	1479	
De Helder	54	74	128		228	238	217	207		102	48	40	1665	

nimum. Amíg például Budapesten 630 mm évi csapadékatlaga általában 130 nap alatt hull le, s havonta 7-12 csapadékos nap van, addig Rotterdam évi csapadéka 775 mm. A csapadékos napok évi átlaga 218-260 között ingadozik, havonta pedig 13-26 az esős napok száma.

A csapadékeloszlás napi menete is jól megfigyelhető. Így pl. nyáron a kora délelőtti órákban egy-két órás enyhe záporoszerű eső öntözi a földeket, 10-11 óra között a felhőzet gyenge szél kíséretében tovahalad, illetve feloszlik. Néhány napsütéses óra után délután ismét beborul, s rövid ideig tartó (20-30 perc), de gyakran egyszer-kétszer megismétlődő csendes eső hull. Hollandiában nagy intenzitású felhőszakadás ritka jelenség. Leggyakrabban lassú, szemerkélő, áztató eső esik. Ehhez még csökkenő hőmérséklet és gyenge, vagy erős szél is társul. Általában az egész ország területén *jellemző az élénk széljárás*, a tengerparti területeken ahol alig van szélcsend 6-7 m/s az évi átlagos szélesség. Legszeleesebbek a téli hónapok. A csapadék leggyakrabban eső formájában hull, *ritka a hóesés*. Tartós hóréteg kialakulására nem kell számítani. A hótakarós napok száma 20-nál kevesebb, Magyarországon ennek több mint a kétszerese (40-50). *A borultság mértéke egész évben feltűnően nagy.* Még a nyári félévben is 75-85%-ban takarja

a felhő az eget, a téli hónapokban közel a teljes borultsághoz, 85-95% között változik. Emiatt kevés a napsütés, szűkös a napfényellátottság, kevés a strandolásra alkalmas idő. A napfénytartam évi összege mindössze csak 1400-1600 órát tesz ki, amely a napfényigényes növényi kultúrák (pl. szőlő, őszibarack, mandula stb.) termesztéséhez nem nyújt kedvező feltételeket. Magyarországon a napsütéses órák száma évente átlagosan 2100. Hollandia területén gyakori a köd, különösen az alacsonyan fekvő marsch-vidékeken. Átlagban évente 80-100 a ködös napok száma. A késő őszi és a téli hónapokban szinte mindennapos jelenség a látást, a közlekedést zavaró, akadályozó köd.

Hollandiában gyakori az eső, kevés a napsütés, az erős szél. A makacsul kitartó rossz idő ritka, az időjárást inkább a szeszélyes, gyors változás jellemzi, és a borúra rendszerint hamarosan derű következik.

Az ókorban Hollandia földjét még sűrű tölgy-, bükk-, és nyírfaedők takarták. Ma az ország területének 7,9%-át foglalja el az erdő, annál nagyobb kiterjedésű a holland táj jellegzetességét adó mindig üdén pompázó rét, dús hozamú legelő és a gondosan művelt szántóföld.

Vízrajza

Hollandia vízhálózata rendkívül sűrű. Amerre a szem ellát mindenütt víz és víz. Jobbról folyó, balról csatorna, szemben folyó. Legnagyobb folyói – Rajna, Maas, Schelde – más országok területéről érkeznek, s majdnem az egész országot behálózva jutnak el az Északi-tengerbe. Bővízű folyói a nemzetközi forgalom szempontjából is fontos vízi utak, nagy iparvidékeket kötnek össze az óceánnal, torkolatukban óriási forgalmú kikötővárosok (Amsterdam, Rotterdam) épültek.

A holland népnek nemcsak a tengerrel, hanem a folyókkal, a belvizekkel is kemény küzdelmet kellett megvívnia. A felszín gyenge lejtése miatt a folyók igen lassú folyásúak. Ennek következtében a bőséges utánpótlás hatására a mederben megnövekedett vízmennyiség gyakran idézett elő árvízveszélyt. A folyók árvizei ellen kettős, magas gátrendszerrel védekeznek. Különösen a sok ágra (Waal, Lek, Dye stb.) szakadt Rajnát kísérik erős gátak, melyek tetején általában országutak futnak.

Hollandiában a természetes *folyami vízhálózat több ezer kilométer hosszú (3500 km) mesterséges csatornarendszer egészíti ki*. Az országot behálózó csatornák vízszintje gyakran több méterrel is a környező területek fölött van, a hajók szinte a fejünk felett közlekednek. A hollandiai utazásnak egyik legmaradandóbb élménye annak felismerése, hogy ebben az országban egy alapvető természeti törvény lépten-nyomon felbomlani látszik az, hogy lent van a föld és fent a víz.

A nyílegyenesen futó csatornák a tartósan megrekedt belvizeket gyűjtik össze. A süllyedésekben felgyülemlt vizet a csatornába, s onnan egy másik csatornába szivattyújuk emelik fel. Korábbi évszázadokban szélmalmok, gőzgépek, napjainkban elektromos motorok működtetik a szivattyúkat.

A szélmalmokból ma már keveset láthatunk, szerepük fokozatosan csökken. Nem csupán idegenforgalmi nevezetesség céljából maradtak meg, nemcsak az ország jelképei, hanem valóban sorsdöntő, történelmi és gazdasági jelentőségre tettek szert a maguk idejében.

A csatornák behálózják az egész országot. A falvakat, városokat is át-meg átszövik. A legnevezetesebb az Amsterdam – IJmuiden közötti Északi-tengeri-csatorna (1865-1876-ig épült, 24 km hosszú, 150 m széles, 13 m mély), valamint az ebből kiágazó Észak-Holland csatorna. Az Északi-tengeri-csatornát az 1960-as években mélyítették, szélesítették, a mederépítő munkálatok után hatalmas óceánjáró hajók is áthaladhatnak rajta. Zsilipei közül a leghíresebb és a legnagyobb az ún. Északi-zsilip, a Noordersluis. 400 m hosszú, 50 m széles, és 15 m mély. 80000 m³ víz szükséges a zsilipbe a tengerszint eléréséhez, amely 7-12 perc alatt megtelik. A hajózható víziutak hossza – folyószakaszokat, csatornákat együttevén – 4800 km, melyből közel fele 2350 km 1000 tonnánál nagyobb hajókkal is járható. A víziutak sűrűsége és a szállítási teljesítménye a kitűnő

vasúthálózatát (2852 km) is jóval felülmúlja. A hajózható csatornákat átívelő hidak 1-2 perc alatt felnyithatók, illetve liftszerűen felvonhatók. A felnyitott hidak előtt a gépkocsiknak, kerékpárosoknak, gyalogosoknak nem kell 2-3 percnél hosszabb ideig várni az áthaladó hajó miatt.

A holland nép évszázadok leforgása alatt gigászi munkát végzett: Szabályozta, mélyítette, kiszélesítette a folyómedreket, mesterséges csatornákkal kötötte össze őket, hogy a mélyföld pangó vizeit a tengerbe vezesse. Kiszárította, visszavette az egykor a tenger vize alá került vidékeket (2050 km²), hogy a mezőgazdaság számára alkalmas területeket nyerjen. Munkájával kivívta más népek elismerését, megbecsülését, tiszteletét.

Mezőgazdasága

Az ország lakosságának alig több mint 6%-át foglalkoztató mezőgazdaság világviszonylatban is kiemelkedő eredményeket produkál. A magas termelési kultúra, az intenzív gazdálkodás magas termésátlagok és minőségi termékek előállítását teszik lehetővé. A holland mezőgazdasági termelés kitűnően tudott alkalmazkodni a hűvös, csapadékos óceáni éghajlathoz. Ezt mutatja a földhasznosítás szerkezete is, a *szántók* alacsony (28%), a *rét- és legelők* magas (38%) aránya. Bár a *kertek, gyümölcsösök* az összes földterület alig 4-5%-át teszik ki, mégis a *gyümölcs-, zöldség- és virágtermesztésből/szármaszó jövedelem* a mezőgazdasági termelési érték közel ötven százalékát teszi ki.

Őszi utunk során virágzó tulipánmezőket ugyan nem láthattunk, de a városok boltjaiban, vagy pl. Utrecht piacán megismerhettük a holland virágtermesztés és virágkötészet színvonalas remekeit. A hűvös éghajlat miatt a virág egy részét, s főként a primőr zöldségfélét üvegházakban termesztik. A települések peremén valóságos üvegház városok alakultak ki. A polderek vidékén a lápos, kotus talajok, a magas páratartalom, a bőséges csapadék kedvező feltételeket biztosítanak a konyhakerti zöldség- és főzelékfélék termelésére. Érdekes azonban, hogy közép-Hollandia falvait járva a házak kertjeiben csak elvétve láttunk zöldségfélék termesztésére utaló nyomokat. Az inkább kertvárosra, semmint a mi falvainkra emlékeztető holland falvak házai kisméretű elő- és hátsó kertjei sokkal inkább virágokkal, díszcserjékkel voltak betelepítve, vagy gyep borította azokat.

A *szántókon* magas termésátlagokat érnek el *búzából, rozsból, burgonyából, cukorrépából* és különféle *takarmánynövényekből*.

A holland farmergazdák a különböző szakirányú iskolákban magas szakmai kultúrára tesznek szert. Szeretik és értik mesterségüket, gondos, jó gazdái földjeiknek, állataiknak. Ez utóbbi még akkor is igaz, ha nem olyan kacsalábon forgó mesés külsejű beton építményekben tartják állataikat, mint ahogyan a mi nagyüzemi gazdaságaink tették. Dús fűvű, a mélyföldön helyenként víztől tocsogó legelőkön kora tavasztól késő őszig (esetenként még télen is) a szabadban tartják a szemlátomást magas tejhozamot adó pirosfehér tarka szarvasmarháikat s a vastag gyapjúbundába öltözött juhok is jól tűrik az időjárás viszontagságait. A holland sajtkülönlegességeket Utrecht piacán és az észak hollandi kisvárosban Edamban volt szerencsénk szemügyre venni és megkóstolni. A vásárlónak nem kell zsákbamacskát venni. Az udvarias, szolgálatkész eladók a kiválasztott termékből mindig kóstolót adnak. Mondanunk sem kell, a boltok és piacok mindenhol ragyogóan tiszták, az áru kínálatuk igazán bőséges, csomagolásuk tetszetős.

Természetesen nemcsak az üzletek és a piacok környéke tiszta, hanem a városok, az egész ország az. Gondozatlan portával, elhanyagolt, rossz vakolatú házzal nemigen találkoztunk. És még valami: úgy látszik Hollandiában a szülői- és az iskolai nevelés a természet- és környezetvédelem területén több eredményt tud felmutatni, mint nálunk. Az országban kevesebb szándékos rongálással lehet találkozni. Az ottani tizenévesek nem rongálják firkálják úgy össze az épületek falait, mint nálunk, nem döngetik fel a szemét-tárolókat.

Ipara

Hollandia lakosságának 40%-a az *iparban*, 25-a a *kereskedelemben és szállításban* dolgozik. Utunk során a legnagyobb élményt a Rotterdam kikötője körüli iparnegyed látványa jelentette. A város kikötője évente közel 300 millió tonna áru fogadására, ill. indítására (tengeri hajókról folyamira átrakása és fordítva) alkalmas. A Nieuwe Waterweg, az Új Víziút torkolati szakaszától délre kialakított kikötő az *Europoort*, 20-23 m merülésű óriási tankhajók fogadására is alkalmas. Az érkező kőolaj fogadására hatalmas finomítók és tároló tartályok épültek. A kikötői ipart a kőolajfinomítás mellett a vas- és acélkohók, színesfémmfeldolgozók, hajógyárak és egyéb nagyüzemek képviselik. Az energiát környezetkímélő hőerőművek szolgáltatják, de az állandóan szeles tengerpart képéhez ma már hozzátartoznak a karcsú óriási acéloszlopokra épített szélmotorok is.

Főként a kereskedelemből és a gyarmataiból meggazdagodó Hollandia ipara lassúbb ütemben és később kezdett kibontakozni, mint a szomszéd országoké. Ebben szűkös energia- és nyersanyagkészletei is nagy szerepet játszottak. A holland *ipar fejlődésében mérföldkönek* számított az IJmuiden-velseni vas- és acélmű megépítése (1924), melynek gyártmányai döntő mértékben segítették a nehézipar fellendülését. Elsősorban a fémmfeldolgozó ágazatok – a mezőgazdasági gépek, szivattyúk, hajómotorok, elektromos berendezések gyártása – indult fejlődésnek. A két világháború közötti években a fejlett mezőgazdaság igényei ösztönözték a vegyipar kibontakozását. A harmincas évek végére Hollandia a kor színvonalán álló ipart hozott létre.

A II. világháború és az *indonéz gyarmatainak elvesztése* után az ország külkereskedelmi mérleghiánnyal küzdött. A megváltozott külgazdasági körülmények új piacok megszerzését, és ehhez újfajta termékek előállítását tették szükségessé. A külföldi tőke beáramlása és a nagy beruházások eredményeképpen átalakult az ipar szerkezete, s egyre több korszerű, versenyképes ágazat honosodott meg. A *gazdasági fellendülést* nagyon segítette az 1950-es években Groningen környékén, majd az Északi-tenger alatt feltárt óriási földgázvagyon. Ez nemcsak újabb iparágak gyors növekedéséhez vezetett, – petrokémia, alumíniumgyártás – de a gazdasági mélypontból való kilábaláshoz is hozzásegítette az országot. Világviszonylatban negyedik helyen áll földgáztermelése, s olyan jelentős az exportja, hogy hozzávetőleg kiegyenlíti az ország kőolaj- és szénbehozatalát.

Az iparban a legszembetűnőbb fejlődést az elektrotechnikai és elektronikai ipar, valamint a kikötőforgalommal összefüggő berendezések (daruk, rakodógépek, hajók) gyártása terén érték el.

A *holland gazdaság súlypontja* az Utrecht-Amszterdam-Haarlem-Leiden-Hága-Delft-Rotterdam-Dordrecht városokon át rajzolható, patkó alakú területre esik. A „patkóváros” (Randstad) több önálló nagyvárosi agglomerációból összenőtt, közel 6,5 milliós népességtömrülés – közepén a fontos mezőgazdasági vidékkel, a „zöld szívvel”. A Randstad része az ország névleges fővárosa, a gyémánt csiszolásáról is híres a 700 ezer lakost számláló *Amszterdam*. A várost ma is nagykereskedelmi és pénzügyi funkciók éltetik. Kiemelkedik a repülőgép-, hajó, a finommechanikai gépek gyártása, valamint a gyarmatárú kereskedelemhez kapcsolódó élelmiszer-feldolgozás (rizshántolás, kakaóörlés, cukorfinomítás, csokoládégyártás, olajütés, dohányárak készítése). Igen fejlett a konfekció- a divatárú-, nyomdaipar, nem kevésbé a gyógyszergyártás.

Amszterdamtól IJmuidenig az Északi-tengeri-csatornát ipartelepék sora kíséri. IJmuidenben hatalmas vasmű ontja a nyersvasat, acéltermékeket, hengerelt árukat. Nyersvas- és acélgyártó kapacitása nagyobb, mint a magyar vasműveké együttvéve.

A zsúfolt „patkóváros” tehermentesítése végett az utóbbi évtizedekben a kevésbé fejlett peremvidékek iparosítását ösztönözték. A fejlesztés súlypontja az itteni nagyobb városokba és környékére helyeződött át. Az *északkeleti országrész* gazdasági fejlődésének lendületét az 1950-es években feltárt földgáztelepek adták meg. Groningen a régió kereskedelmi és kulturális központja cukor-, dohány-, kerékpárgyártásról volt nevezetes. Újabban a földgázvegyészet a meghatározó iparág a körzetben.

A *keleti határvidék* korábbi egyoldalú gazdasági szerkezete átalakult, s a hanyatló textilipar helyébe a korszerű ágazatok egész sora települt pl. műszál- és gumigyártás, színesfémmkohászat, folyami hajóépítés.

Az ország déli részén a Limburg környéki szénbányászat visszafejlesztését követően kibontakozott a vegyipar; műszál, műanyag, műtrágya, festék gyártása.

Tilburg-Breda környékén a régi egyöntetű textilipart, a sokoldalú ipar váltotta fel. Legdinamikusabb fejlődéssel Eindhoven büszkélkedhet, ahol a Philips cég elektronikai, híradástechnikai és elektronikai termékeivel vívott ki világsikert.

Hollandia kis ország, csupán harmada hazánknak, de nagy eredményekkel büszkélkedhet az ipar, a mezőgazdaság, a kereskedelem és a kultúra területén. Az emberek mértéktartóak, nem hivalkodóak, kulturáltan viselkednek. Ehhez az alapokat a szülői házban és az iskolában kapják.

Tanulni mentünk Hollandiába, s ez sikerült is: sok-sok tapasztalattal tértünk haza. Sokat tanulhatunk a hollandoktól, amit itthon érdemes megvalósítani. Ugyanakkor a látogatás megerősített abban a hitünkben is, hogy nem szabad kicsiny hitűeknek lennünk. A szorgalmas magyar nép eddig is sok szép eredményt ért el, olyan, amelyet elismer a fejlett világ, s minden bizonnyal hasonló sikereket ér el a jövőben is.

Tisztelt Előfizetők !

A közeljövőben minden 1993. évi megrendelőnknek megküldjük az 1994. évre szóló számlánkat (a lap ára változatlan).

Ha nem tartanak igényt a lapra, kérjük a számlát visszaküldeni, illetve rendelésük esetleges módosítását levélben közölni szíveskedjenek.

Köszönjük!

Iskolakultúra szerkesztősége